

ВАЙДА ТАРАС, к.пед.н, доцент,
професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса

ДОСТУПНЕ ТА БЕЗПЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ / МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність проблеми. У відповідності до вимог статті 1 та 3 Конституції України наша країна є соціальною та правовою державою, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст й спрямованість її діяльності. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини є її головним обов'язком держави. При цьому людина, її життя, здоров'я та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Разом з тим, не всі громадяни в силу різних життєвих обставин мають однакові можливості щодо забезпечення власної життєдіяльності, в тому числі в частині повноцінного користування своїми правами як учасника дорожнього руху. Низка законів України («Про дорожній рух», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про регулювання містобудівної діяльності» та ін. не тільки регулюють суспільні відносини у сфері дорожнього руху, а й забезпечує безпеку його учасників, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів, в тому числі й щодо таких категорій, як особи з інвалідністю (особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист) та маломобільні групи населення (особи, які відчують труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема, особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками, *далі* – МГН) [1].

На основі проведено аналізу зазначених вище та інших чинних нормативно-правових актів можемо стверджувати, що існує відповідна база чинного законодавства України, норми котрих гарантують створення та забезпечення належних умов для вищезазначених груп населення (осіб з інвалідністю, осіб з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітних жінок, громадян похилого віку, осіб з дитячими візками).

Разом з тим, в реальному житті з цього питання спостерігається стан справ, коли не всі суб'єкти господарювання та органи державного управління територіальних громад добросовісно ставляться до виконання своїх обов'язків в частині виконання вимог вітчизняного законодавства щодо облаштування доступного середовища для осіб з інвалідністю та інших МГН. Також варто прогнозувати як неминуче в найближчому майбутньому тенденцію до збільшення кількості осіб з інвалідністю – учасників бойових дій, які з 2014

року боронять державний суверенітет нашої держави. Нехтувати цю об'єктивно існуючу проблему та не враховувати її зараз ми не маємо права.

Варто враховувати, що у Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року приділено увагу реалізації заходів з напрямів, які мають безпосереднє відношення до осіб з інвалідністю та МГН: 1) забезпечення доступності транспортної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших МГН; 2) впровадження в дію системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 із забезпеченням доступу до неї осіб з інвалідністю та МГН; 3) розроблення національної інтерактивної карти доріг загального користування з можливістю позначення на ній місць зупинки, стоянки, паркування, зберігання транспортних засобів, позначених дорожніми знаками та/або розміткою «Особа з інвалідністю»; 4) відкриття в Україні інклюзивних автошкіл для людей з інвалідністю (на даний час шість навчальних закладів – *уточнено нами*, які працюють на базі закладів освіти системи МВС у містах Києві, Кам'янці-Подільському, Кропивницькому, Львові, Одесі та Дніпрі) та ін. [2]

Планування і забудова територій – це діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, яка передбачає в тому числі й створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших МГН. *Під засобами безперешкодного доступу до об'єктів* нами розуміється інженерно-технічні, функціональні частини (елементи, конструкції) будинків, споруд будь-якого призначення, що відповідають нормативним вимогам щодо забезпечення доступності і безпеки об'єктів для осіб з інвалідністю та інших МГН, зокрема пандуси, підйомники та платформи, звукові системи тощо.

Встановлено визначені вимоги до земельних ділянок, шляхів руху і входів у громадські об'єкти. Вхід на територію громадських об'єктів має бути обладнаний доступними елементами інформації про об'єкт. Система засобів орієнтації та інформаційної підтримки, а саме тактильні та візуальні елементи доступності, аудіопокажчики повинні бути передбачені на всіх шляхах руху до будівель і споруд. Необхідно передбачати умови безперешкодного пересування по ділянці до будівлі або по території установи, організації та підприємства з урахуванням вимог ДБН Б.2.2-12, ДБН Б.2.2-5, ДБН В.2.3-15. Ці шляхи слід поєднувати з зовнішніми по відношенню до ділянки транспортними та пішохідним комунікаціями, паркувальними місцями, зупинками громадського транспорту. На шляхах до будівель і споруд, а також на прилеглий до них території повинні бути організовані пішохідні шляхи до усіх входів/виходів.

Ширина пішохідних шляхів (пішохідних доріжок) із зустрічними (двостороннім) рухом повинна бути не менше 1,8 м, а ширина тротуару (при односторонньому русі) повинна бути не менше 1,50 м – це забезпечує можливість розминутися людині на кріслі колісним з іншим пішоходом або ж розвернути візок. На пішохідних шляхах руху не допускається застосовувати хвіртки (двері) на навісних завісах двобічної дії, хвіртки (двері) з обертовими

полотнинами, а також турнікети завширшки менше ніж 0,9 м у просвіті. На пішохідних шляхах встановлювання будь-яких перешкод (колон, різноманітних опор, інформаційних стояків, дорожніх огорож, стовпчиків, півкуль тощо) не допускається. На тротуарі не повинно бути сходів, вибоїн, щілини між тротуарними плитами чи решітками мають бути не більше 1,3х1,3 см.

Повздовжній ухил пішохідних шляхів не повинен перевищувати 1:20 (5 %). Якщо ухил пішохідних доріжок або тротуарів перевищує 5 %, то слід передбачати спеціальні пологі обхідні шляхи. На ділянках, де ухил пішохідних доріжок більше ніж 5 %, необхідно влаштовувати зовнішні сходи і пандуси. Сходи повинні дублюватися пандусами. Ухил кожного маршу пандуса в залежності від його довжини необхідно приймати згідно з нормами ДБН В.2.2-40:2018, але він не повинен перевищувати 8 % (1:12). Поперечний ухил шляху руху слід приймати в межах 1-2 %. Умови безперешкодного пересування пішохідними шляхами на ділянці до будівлі або по території установи, організації та підприємства визначаються вимогами ДБН Б.2.2-12, ДБН Б.2.2-5, ДБН В.2.3-15. При влаштуванні пішохідних переходів в різних рівнях їх слід обладнувати пандусами з нормованим ухилом або підйомними пристроями (ліфт, підйомник) відповідно до ДБН В.2.2-40:2018. В місцях перепаду рівнів між горизонтальними ділянками пішохідних шляхів або підлоги в будівлях і спорудах, що перевищують 0,04 м, також потрібно передбачати пандуси/сходи.

Для покриття пішохідних доріжок, тротуарів і пандусів не допускається застосування насипних або крупноструктурних матеріалів, що перешкоджають пересуванню на кріслах колісних або з милицями. Покриття повинно бути рівним, а товщина швів між елементами покриття не більше ніж 0,015 м.

Поверхні покриття *вхідних площадок і тамбурів* повинні бути твердими, не допускати ковзання при намоканні і мати поперечний уклон у межах 1-2 %. Проходи, місця перетину пішохідних шляхів/тротуарів, проїзди у двори, заїзди на автостоянки, гаражі АЗС, тощо мають бути без бордюрів, з похилими з'їздами, з уклоном не більше 1:12. *Водостоки* на тротуарах повинні бути закриті решіткою з чарунками не більше 0,015 м в одному з напрямків.

Власник будівлі (адміністрація ЖЕКу, ОСББ тощо) має стежити, щоб стоки для дощової води були прикриті решітками для уникнення травм пішоходів та перевертання інвалідного візка. За наявності на території або ділянці підземних чи надземних переходів їх необхідно обладнати пандусами або підйомними пристроями чи облаштувати надземний прохід. Щоб забезпечити доступність для людей з порушенням зору, застосовують орієнтаційні підказки й контрастні предмети (рекомендовані кольори: жовтий – червоний, білий – синій; контрасти використовують для позначення напрямку до закладу, попередження про небезпечні зони або предмети).

Елементи благоустрою, які можуть бути перешкодою для людей з порушенням зору, слід розміщувати в одну лінію *поза пішохідною зоною*. Рекомендується використовувати такі позначки: чорний та жовтий – для позначення перешкод (напр. стовпів, вказівних знаків). Для маркування

використовуються стійкі фарби, на колір яких не впливають погодні умови. Підхід до будівлі, пандус та територія біля входу мають бути звільнені від рекламних стійок, смітєвих баків тощо для вільного пересування МГН та осіб з інвалідністю. Пристрої й обладнання (поштові скриньки, таксофони, банкомати, інформаційні щити тощо), розташовані на стінах будинків, споруд, а також елементи будинків, які виступають, не повинні зменшувати простір для проходу, проїзду чи маневрування інвалідного візка. Це та інше спеціалізоване обладнання для осіб з порушенням зору повинно встановлюватися на горизонтальній площині із застосуванням рифленого покриття або на окремих плитах заввишки до 0,025 м, край яких повинен знаходитися від встановленого обладнання на відстані 0,7-0,8 м. Форми і краї підвісного обладнання чи будівлі мають бути заокруглені. Вхід на територію або ділянку/будівлі слід обладнати елементами інформації про об'єкт з його можливостями для використання МГН та осіб з інвалідністю.

На відкритих автостоянках поблизу установ, закладів слід виділяти щонайменше 10 % місць (не менше одного місця) для паркування транспорту людей з інвалідністю. Габаритні розміри облаштування місць для паркування осіб з МГН та осіб з інвалідністю: мін. ширина місця для автомобіля людини з інвалідністю – 3,60 м; для проїзду інвалідним візком між автомобілями на стоянці має бути інтервал щонайменше від 1,00 м до 1,50 м. Місця для паркування цієї категорії учасників дорожнього руху слід позначати знаками, які використовуються у міжнародній практиці та, зокрема, в Правилах дорожнього руху України. Більш детально облаштування місць паркування дорожніми знаками та дорожньою розміткою можна ознайомитися в Коментарі до Правил дорожнього руху (Вайда Т.С. та ін., 2022, 2023) [3; 4]). Для уникнення блокування проїзду до пандусного з'їзду доцільно, встановити обмежувач руху з урахуванням можливості проїзду людини на візку.

Таким чином, можемо зробити узагальнення проведеного аналізу чинного законодавства та внести пропозицію органам місцевого самоврядування щодо проведення моніторингу території населених пунктів на предмет наявності/відсутності належних умов для зручного переміщення особами з інвалідністю та МГН, а також безпечного користування цими категоріями учасників дорожнього руху елементами вулично-дорожньої мережі.

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ (із змінами станом на 10.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 04.02.2026).
2. Про схвалення Нац. стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 року № 366-р (в редакції від 06.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10> (дата звернення: 12.02.2026).
3. Вайда Т.С., Геращенко О.С., Степаненко В.В. Коментар до Правил дорожнього руху : практ.-орієнт. видання. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 1040 с. : іл.
4. Вайда Т.С., Корнієнко М.В. Енциклопедичний словник з Правил та безпеки дорожнього руху : довідкове видання для курсантів, студентів та слухачів ЗВО МВС України. Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. 654 с.

